

Aftraktningar om julseder, de kloka

Rätt till ev.
pris förbehål-
les sagoman-
nen!

och det övernaturliga.

Enligt berättelse av 76-årig Mörtén Olsson
från Uvaruby i Ö. Hoby socken.

Pris till förenigen Stråskot Folkminnes-
arkivs pristävling i Embriskansbladet 1923-24.

Inläst gm.
Lustauktionen
(19.5.)

Mårten Olsson från
Kvarnby i Ö. Stoby,
Här genommal, berättar:

I Julestaden.

Vår Gårds älskar kom jag ut som vaktspå. I tre år tjäna-
de jag som sådant och bodde i lön om året ett par hundra lögkor och en
skjorta. Jag hade då ett tiella reda på 50 gårs, 40 för och ett 30-tal
sein. Vår julafän beröres på jagorden här i alla träcklar
och i hälen lärer brukt. Sedan slopps en tröbit i. Över brudet or-
kar inte fausttyg kliva. Jag var själv med och beröres hälen,
så jag vet att det är sant.

Längre fram blev jag dräng hos en bond i
Kvarnby. Han skulle på julkvällen få en gård. En stor
bricka eller dylikt, var det nu var, dukades med bröd, kött, öl och
brännvin samt en skål gröt. Detta skulle ställas på hö-
stängerna ute i loden. Han blev upp för stegen eller trappan

men trillade ner igen. Han hade talet sig en för förmynskhet,
se. En gång till förmynskhet men med samma ut-
gång. "Han slog me ner," klagade han.

Slaktarens
lön. Till jul skulle det slaktas. Det fick endast ö-
ga rum i ny samt på en torsdag, eljest surnade köttet. Slak-
taren erhöll 3 daler = 50 örn för sitt besvär. Dessutom skulle
han ha julamat bestående av kött, fläsk och bröd. Detta
erkänntes julaftron.

Saltning. Saltningen verkställes av äldsts drängen
eller av färdhemmannen. Saltet gneds in med kraft. Så
man böjades vor det noga med att man begynte med vänstra fram-
foten, om det var ett svin.

Bakning. När det skulle bakas till jul, skulle äldsts
drängen färdas i ugnen. Men först skulle han vända västen.

Prävar. Vir gjestapningen togs ett par prävar
(vekar med litet talg på) undan. Julaftron klenas dessa på
ett dörrfodret, en på var sida om dörren, och täcks. Allt hu-
sets folk skulle passera genom dörren, medan de voro
täckta.

Vid bryggden lades två "sticker" i kors över
Bryggst. bryggkaret. Det var förklagt att rubba dessa i otid, ty då
misslyckades bryggden.

När jag var 21 år var jag tåscheman hos
Julamat. Nils Henrikson i Kvaruby. I julamat fick jag då 2 lamm-
lar, 1 grovt och 1 fint bröd. Vaktspägen, hören, fick 1 lam-
malin och 1 bröd.

Julafest lades råghalm i tjockt lag ovanpå
Halm. Sänder på galvet. Halmen fick ligga helgen över och an-
vändes sedan till ströseur kreaturen.

Fågnaden julafest börjar med medafest, som
Matsordning bär ut i lador och logar och görtars där. När man gjort under
julafest synslarna och tvättat sig och tagit på nya kläder, fick man
sätta sig till bords vid 8-9-tiden på kvällen. På bordet
stod 4 stora fat med kött. Bräuen och öl fick var och en
ta efter behag. Fisk serverades också. Efter maten lades
andaktsböckerna fram och äldste drängen läste högt jul-
evangeliet. Var det någon sångbunnig med, fick han ta
upp julpsalmerna. Sedan lektes i halmen eller spelades

kort. Vis 12 - 1. tiden ätes gröt. Ocs förinnan skulle
göväte ha rids.

Julbäroar

Många kärvar av korn och havre sättes upp
i träen åt fåglarna.

Vreätens

förplägnad.

Vreätens skulle jult, nyårs- och kretsens-
kvällar ha extra förplägnad. Korna fingo äta hö så mycket
de orkar, kättarna fingo havre, svinen gräse, fjärfäna
hel säd.

För och mer gingo på julaften genom lador
och fälus. Vad de gjorde där, vet jag inte, men i alla krakar gingo
de och alla djur besöktes.

Julbordet
avredat.

Fond

Julbordet dekorerades inte av förrän efter kott-
fond

Innan man gick i julattian skulle man
ha sup, smör, bröt, katts o.s.v.

Äpplen

Av äpplen lades julaften 3-4 stycken på
bors och ens tallrik. När de skördades på kätten, fingo några
sida kvar på träd för att lämna avel till nästa år.

Stjula i bran.
nen.

Alla tre bögtids kvällarna skulle man

skjuta i brunnen. Det var vanligt överallt den tiden. Jag
sköt en gång med en gammal ryttarpistol, men
pipan flög in.

Runt
kyrkan. Drängarna gingo jultiden en tur
runt kyrkogården för att höra de döda sjunga mässa i
kyrkan.

II Om kloka.

Out i ögat.

En gång, när jag var vaktspåg, var jag med för en
nere i en säuka. Där fanns en källa. I skymningen såg jag på
källkanten och slog i vattnet med vaktspåren. Stral efter
börjar det göra förförlig out i ögat, det ena. Efter någon dag
visade jag ingen annan råd än jag gick till Borrby. Där
bodde det en klok kvinna, som betal ryksdomar. Jag gick en
smal stig för att komma gent. På en sten vid vägen rådde
kvarnen, jag skulle säga. "Jag visade, att du skulle
komma," sade hon, "och dögor så att jag mig bör." Jag följ-
de henne hem. Hon kallade det ound för "äften".
"Du har suttit vid en källa, se'n det blivit sent," sade hon.
Hon visade mig en väst, jag skulle plocha och baka och
sen med saften smörja ägat. Jag gick så att blev bra på någ-
ra dagar. Jag tror det är den västen som kallas Rysarna.
"Har du inte kommit så tidigt, har du blivit blint," sade kvinnan.

280 7.
Sjukt ko. En gång var jag täscheman på ett ställe, där det ~~var~~ hade
en sjukt ko. Hon hade kalafcher. Husbond skickas bort
efter en klok gubbe. Han kom med en kvarters be-
thel med något i uti bakfickan. Det borrades hål
i bonns krubba, något av vätskan slops i hålet, och
sedan täpptes det med en träplugg. I strötkan kom hon
över ryggen bakifrån framt och numlar långa remsor.
Det var, vet inte jag. Hon dog emellertid, för på den tiden
kunde ingen bota kalvingsfeber.

III. Det övernaturliga.

När jag var vaktpåse, börst jag en gång Jöns Jupp-
son i Rödneälle berättas:

den förtälla-

de brödraken.

Jag var en gång en köre som vakta fören. Det
blev så förförligt varmt den sommaren, så djuren orkar inte
äta på dagen, utan jag sa till kören, att han skulle lig-
ga stilla på dagen och vakta på natten i stället. Det
gjorde kören. — En natts sås han på en kulle och pe-
tade med käppen i jorden. Sedan han sås där, stak det
upp en ugnerake med avbrutet skaft ur jorden och en
röst därifrån sade åt honom, att han skulle gå till med
hans om skaftet, så skulle det bli helt igen. Han
gjorde så, och vakten försvann. I stället kom där upp
ett stort och vackert bröd. Han torde inte äta av den,
men rösten därifrån sade: "Ät, den är god, den är av
bondens bästa råg." Då han åt, så fick han fram-

gång om pojken är värt är blev så stor, så han
behövs inte tjäna vaktspå mer än 2 år. Så kraft
fick han utav katten.

Jaktsten.

Leumme bör stor en neds kas fören. Så
kom en frentiumer springande för full fart. Hon var
alldeles naken. Och så kom därefter 2 stora hundar sät-
tande. Den ene var black, den andra grå. Sist kom en
jägare ridande. Han frågar pojken: "Vem kom först,
Black eller Grå?" "Grå va först," svarar pojken.
Jägaren återtog: "Va Grå för Black, så ska inte
— (namnet har jag glömt) nå katten i natt." Så red
han. Strax efter small en skad. Om en stund kom
den grå hunden släpande med frentiumet över nacken.
Jägaren red fram till pojken och bad honom ta av
katten, så skulle han få en peng. Men pengarna
var så het, så han brände hål på katten och föll
på marken.

Trallen lä-

na knivar
och gafflar.

Trallen en gång. Det var skat kan var nyttigt. Hon
och knivar och gafflar. Men en kommes en kops
pyrslingar in. Smuliga voro 2 kvorter, andra 1 ala länge,
och en del hade långt stagg. De frågar, om de kunde
gå låna knivar och gafflar, för Borsörka och Långrum-
pa skulle fira bröllop. Det var just på den tiden,
när knivar och gafflar började användas och sådana
gavns i huset. Långt om länge frugo pyrslingar-
na låna det begärda. För att ägaren skulle övertyga
sig om att allt var sant, skulle han bl. 10 följande dag
gå upp på höjden och lägga örat till marken och höra,
när brödföljet drog från Stenslövast till Käpen-
karna. Hatten gjorde så; och börte dönnare i jorden
och där som av stark bläst. Efter någon dag kommo
knivarna och gafflarna tillbaka bläckta och fria
som om de varit av silver.

Skane

Engelstad, 6. Hoby 1923/24

berättas av Märta Olsson

Kvarnby G. Hoby

Vilse!

Jag gick en vinter och fräskas i Lunnaviållan.
Som jag gick till arbetet tidigt en morgon, kom någon
bakom mig. Jag gick och gick, men det som var bakom
följer starkt efter. Till slut vände jag mig om, hukade
mellan och lillade för att se om någon gestalt anteck-
nade sig mot himlen. Jo, det såg ut som en nämmi-
ska. När jag skulle gå igen, var jag rent vilse. Jag
gick och gick men kunde inte hitta vägen. Nere i dalen flyg-
te en djupa. Rätt var det var står jag på stanken för att
att bli i bröddjupet. Då reser sig en kato, som
tycktes vara tjusad, alldeles framför mig. Han blev
liksom en engel, som räddar mig den gången. Men det
konstiga var att det här hände mitt i vintern. Jag följde
allt och kom hem igen och gick mig en lycka, och den gick
det bra. Var var det, om inte ett spöke?

"Nisse"

Stas Niss Henriksson i Kvaruby, var jag tjä-
nar, fordes man inte gå in i Utkusen efter kl. 8 vin-
tertid, för efter den tiden ville "Nissen" vara i fred.
En besman, som tjänat hos Henrik Nilsson, den först-
nämnda för, var en udd konvikt till gården i sällskap
med en vaktspåg. Det sjöng korta i laran. Pojken,
som hade en krus med sig, sprang bort och öppnade
en dörr för att se, vad det var. Stansen sprang in men
han oömbeligen ut på gården igen tjutandes för
full hals. Det var "Nissen" som blivit bög. — —

Spöge.

I backen mellan Glimorp och Kvaruby
spåkar det för. Det skrek inifrån: "Hi, ho, ha!"

Ljus på
svarn-
vingarna.

Jag gick från träsket i Lunnamöllan en
kväll. Då såg jag ljus på kvarnvingarna. De kap-
rade från ena vingen till den andra. Jag gick in

oh talas om det för ägaren. Han vill inte se det,
ty han ser det många gånger förut.

280

De föräld-
rar spå-
arna.

Vid Braubostinen i Baleshög sås en man och
vilas. Det låg spåvor på marken. Han släpper
den i borgen och gick hem. Borgen blev allt tyngre.
När han kom hem, var det icke silverpengar i borgen.
Hans dotter, som ännu lever och är 90 år, har talat om
det för mej.

Silvernitt!

Vid Hilsenborg i Kvarnby är en
"gratto"; en graubulle. Där sås samma man och
vilas sig en middag. Det låg där ganska pillar.
Han tog den hem. Även de föräldlöst till pengor.

Synvillan.

Vid Gistans hallar kom en liten man vi-
dare på en gåse. Träffar en dräng, som gick och
pläjde. "Hur dyrt kan du pläja?" svar han till
drängen, "för när jag pläjde här, pläjde jag alla

280 14.
djupst och sådde kvarter tjöckl." I Retsamma
som drängen ads tillä till Gisläps by. Han tyckte
den stod i tjus löga, spärer för en hästarne och red
hem. Eldsvådan var en segsvilla.